

Міністерство освіти і науки України
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

КОНОХ АНДРІЙ АНАТОЛІЙОВИЧ

УДК 37.091.12.011.3–051:796.5 (043.3)

**ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ
У СФЕРІ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Хмельницький – 2020

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Запорізькому національному університеті, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
Маковецька Наталія Валеріївна,
Запорізький національний університет, завідувач
кафедри туризму і готельно-ресторанної справи.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, доцент
Максимчук Борис Анатолійович,
Ізмаїльський державний педагогічний університет,
кафедра соціальної роботи, соціальної педагогіки та
фізичної культури, професор кафедри;

кандидат педагогічних наук, доцент
Зігунов Василь Миколайович,
Сумський державний педагогічний університет імені
А. С. Макаренка, доцент кафедри туризму і готельно-
ресторанного сервісу.

Захист відбудеться «28» лютого 2020 р. о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 70.145.01 у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії за адресою: зала засідань, вул. Проскурівського підпілля, 139, м. Хмельницький, 29013.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії за адресою: вул. Проскурівського підпілля, 139, м. Хмельницький, 29013; та на сайті академії за адресою: www.kgra.km.ua.

Автореферат розісланий «25» січня 2020 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Б. С. Крищук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Однією з характерних рис сучасного суспільства є зменшення обсягу рухової активності, погіршення стану здоров'я і фізичної підготовки населення. Розв'язання означеної проблеми потребує нагального впровадження в систему освіти ефективних заходів щодо зміцнення фізичного й психічного здоров'я дітей і молоді, формування здорового способу життя, цінностей активного, розвивального, просоціального дозвілля, що зазначено у відповідних нормативних документах: законах України «Про вищу освіту» (2014), «Про фізичну культуру і спорт» (1993), «Про туризм» (1994), Указі Президента України «Про національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року», «Концепції розвитку освіти в Україні на період 2015-2025 рр.», «Концепції Загальнодержавної програми «Здоров'я 2020: український вимір» на 2012–2020 рр.». Тому перед системою вищої педагогічної освіти, яка й покликана оперативно реагувати на потреби суспільства, актуалізуються завдання щодо підготовки нової генерації майбутніх викладачів фізичного виховання і спорту, здатних здійснювати оздоровчо-виховну роботу на високому професійному рівні та забезпечувати вирішення низки проблем щодо залучення дітей і молоді до занять екологічним туризмом, формування здорового способу життя. Безперечно, екологічний туризм має велике значення для фізичної підготовки, збереження і зміцнення здоров'я, естетичного, трудового, морального та патріотичного виховання всіх верств населення, а особливо молоді, оволодіння нею життєво важливими вміннями й навичками, зокрема, з пізнання навколишнього середовища в природних умовах. Прості та доступні організаційні форми, що використовуються в екологічному туризмі (походи, подорожі, екскурсії, прогулянки, туристські зльоти і змагання), сприяють реалізації не тільки специфічних функцій фізичного виховання (освітніх, прикладних, спортивних), а й рекреаційних і оздоровчо-реабілітаційних, забезпечують умови для здорової життєдіяльності особистості в суспільстві.

Зазначена проблема є однією з найактуальніших у багатьох галузях наук, що знаходить висвітлення в дослідженнях та публікаціях і закордонних, і вітчизняних учених. Так, концептуальні засади професійної підготовки майбутніх фахівців досліджувались ученими Р. Гуревичем, О. Дубасенюк, А. Лігоцьким, Л. Хомич, Я. Цехмістером та ін., питання підготовки майбутніх фахівців у контексті психолого-педагогічної освіти – І. Бехом, В. Давидовим, Л. Кондрашовою, О. Пехотою, С. Подмазіним, В. Рибалкою та ін., підготовка майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту до професійної діяльності – Л. Ареф'євим, В. Арзютовим, Е. Вільчковським, Н. Денисенко, Є. Захаріною, Р. Карпюком, Т. Круцевич, О. Демінським, Л. Сущенко, О. Тимошенком, Б. Шияном та ін.. Дослідженнями професійної підготовки майбутніх фахівців галузі туризму займалися І. Булигіна, І. Зорін, В. Квартальний, В. Кифяк, О. Любіцева, О. Мельник та ін.; особливості формування управлінської компетентності майбутніх фахівців фізичного виховання одночасно з туризмом стали предметом уваги Ю. Дубрєвського; туризм як засіб фізичної рекреації знаходить

відображення у роботах Л. Чеховської, А. Кухтія та ін.; тема педагогіки туризму набула висвітлення в працях В. Федорченка, Н. Фоменко та ін.. Належна увага приділяється науковцями проблемам і спортивно-оздоровчого туризму (О. Аппенянський, О. Булашев, В. Ганопольський, В. Курілова, В. Нечаєв, А. Ровний), і екологічного (Е. Базаров, О. Бейдик, О. Дмитрук, Л. Дудорова, В. Зігунов, Ю. Зінько, О. Косолапов, О. Любіцева, Я. Олійник, І. Петрухіна, М. Рутинський, В. Храбовченко, В. Худо та ін.). Цим зумовлюється потреба підготовки в закладах вищої освіти майбутніх викладачів фізичного виховання (далі – МВФВ), компетентних у сфері туризму. Саме заклади вищої освіти повною мірою спроможні забезпечити високий рівень підготовки викладача до реалізації багатьох його функцій у різних сферах людської діяльності, зокрема, в екологічному туризмі.

Оновлення змісту освіти, зі свого боку, передбачає орієнтацію навчальних програм на компетентнісний підхід, який розглядається вченими як один із важливих концептуальних принципів, що визначає методологію оновлення змісту освіти, сприяє подоланню традиційних когнітивних орієнтацій професійної освіти, спонукає до оновлення її змісту, методів і технологій, які трансформуються в компетентності майбутнього викладача фізичного виховання.

Розв'язання цієї проблеми стримує низка наявних *суперечностей*:

– *на суспільно-державному рівні*: між *всесвітніми, міжнародними і регіональними нормативними стандартами*, які закріплюють право кожної людини на здоров'я, його охорону, збереження і зміцнення протягом життя, та інституціональною невідповідністю розроблених механізмів формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму;

– *на соціально-педагогічному рівні*: між зрослими вимогами суспільства до особистості викладача фізичного виховання, здатного здійснювати ефективну діяльність у сфері екологічного туризму, та недостатньою увагою до вивчення означених питань у системі професійної освіти; між наявним світовим позитивним досвідом закладів вищої освіти (далі – ЗВО) щодо підготовки фахівців з фізичного виховання та недостатнім його використанням у вітчизняній практиці професійної освіти;

– *на науково-педагогічному рівні*: між потребою спрямування професійної освіти майбутніх викладачів фізичного виховання на формування фахової компетентності у сфері екологічного туризму й у навчальному, і в позанавчальному процесах й переважаням традиційного підходу до організації освітнього процесу;

– *на науково-методичному рівні*: між затребуваністю в сучасній парадигмі вищої фізкультурної освіти формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму та недостатньою розробленістю в теорії і методиці професійної освіти відповідного організаційно-технологічного й ресурсного забезпечення.

Відтак, актуальність проблеми, недостатня її вивченість, теоретична, методична і практична розробленість, потреба розв'язання вищезазначених

суперечностей зумовили вибір теми дисертації «**Формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму**».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи Запорізького національного університету з теми «Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання, спорту і туризму» (номер державної реєстрації 0115U004337).

Тему дисертації затверджено науково-технічною радою Запорізького національного університету (протокол № 3 від 20.11.2014 р.) і узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол № 2 від 23.02.2016 р.).

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності організаційно-педагогічних умов і концептуальної моделі формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму.

Відповідно до мети дослідження сформульовано основні **завдання**:

1. Проаналізувати стан розробленості досліджуваної проблеми в психолого-педагогічній літературі та з'ясувати сутність основних конструктів дослідження.
2. Визначити й обґрунтувати організаційно-педагогічні умови формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму та розробити концептуальну модель цього процесу.
3. Експериментально перевірити ефективність організаційно-педагогічних умов і концептуальної моделі формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму.
4. Розробити навчально-методичне забезпечення формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму.

Об'єкт дослідження – фахова підготовка майбутніх викладачів фізичного виховання в закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні умови і концептуальна модель формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму.

Методи дослідження. Для досягнення мети, вирішення завдань дослідження використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів: *теоретичних* – аналіз, синтез, узагальнення, порівняння та систематизація теоретичних положень – для визначення концептуальних підходів до формування фахової компетентності МВФВ у сфері екологічного туризму, теоретичного обґрунтування понятійно-категоріального апарату дослідження та змісту форм і методів підготовки; аналіз нормативних і програмно-методичних документів у сфері освіти – для розроблення науково-методичного забезпечення фахової підготовки МВФВ; моделювання педагогічних процесів – для розробки та наукового обґрунтування концептуальної моделі фахової підготовки МВФВ до використання з екологічного туризму у професійній діяльності; *емпіричні* –

бесіда, педагогічне спостереження, діагностичні методики, адаптовані відповідно до завдань дослідження (анкетування, опитування, тестування) – для накопичення фактичного матеріалу з теми дослідження; педагогічний експеримент – для перевірки ефективності розробленого змісту та вдосконалених форм і методів формування фахової компетентності МВФВ; *статистичні* – з метою аналізу результатів педагогічного експерименту з застосуванням t-критерію Стьюдента та критерія кутового перетворення Фішера, факторного аналізу – для кількісної та якісної обробки експериментальних результатів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *уперше* визначено й обґрунтовано сукупність організаційно-педагогічних умов, що забезпечують успішність формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму: спрямованість змісту педагогічної освіти МВФВ на формування стійкої позитивної мотивації до опанування фахово значущих знань і вмінь з екологічного туризму та використання їх у професійній діяльності; оновлення змісту фахової підготовки МВФВ шляхом упровадження спеціалізації «Екологічний та спортивний туризм», урахування в змісті дисциплін соціального замовлення щодо зміцнення та збереження здоров'я дітей і молоді засобами екологічного туризму; навчально-методичне забезпечення процесу формування фахової компетентності МВФВ у сфері екологічного туризму; взаємозв'язок компетентнісного, системного та особистісно-діяльнісного підходів; *розроблено* концептуальну модель формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму з блоками: цільовий (соціальне замовлення, мета, компоненти); змістовий (пріоритетні методи і форми навчання, компоненти, навчальні дисципліни, організаційно-педагогічні умови); результативний (критерії, рівні, результат).

– *уточнено* зміст базових понять дослідження «фахова компетентність викладачів фізичного виховання», «екологічний туризм», «сфера екологічного туризму»);

– *удосконалено* організаційно-методичні умови підготовки МВФВ до використання екологічного туризму на основі: упровадження модулів з екологічного туризму з використанням бінарних і проблемних лекцій, різновиду семінарів (бесід, прес-конференцій, круглих столів), вирішення ситуаційних завдань, проведення рольових ігор, виконання практичних завдань пошукового характеру; корегування наскрізних програм практичної підготовки студентів; організації позааудиторної роботи;

– *подальшого розвитку набула* проблема формування фахової компетентності МВФВ у сфері екологічного туризму як складника їхньої професійної компетентності.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні та впровадженні у фахову підготовку майбутніх викладачів фізичного виховання: *спеціалізації «Екологічний та спортивний туризм», модулів екологічного туризму в складі дисциплін циклу професійної підготовки, навчально-методичні посібники: «Міні-словник екологічного туризму», електронні версії посібників:*

«Історія розвитку екологічного туризму», «Нестандартне обладнання у фізичній культурі і туризмі», методичних розробок «Організація туризму», «Екологічний туризм» для викладачів і студентів ЗВО. Розроблено і впроваджено наскрізні програми педагогічних практик і науково-дослідницької діяльності студентів; програму роботи студентського туристського гуртка. Матеріали дослідження були використані в процесі модернізації професійної підготовки МВФВ, у теоретичних і експериментальних дослідженнях з теорії і методики професійної освіти, для вдосконалення освітнього процесу в ЗВО.

Результати дослідження *впроваджено* в освітній процес Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (довідка про впровадження № 01-10/902 від 24.09.2019 р.), ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» (довідка про впровадження № 26 від 27.09.2019 р.), Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту (довідка про впровадження № 936-с від 29.09.2019 р.), Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (довідка про впровадження № 01-28/1406 від 30.08.2019 р.), Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (довідка про впровадження № 397 від 21.09.2019 р.), Запорізького національного університету (довідка про впровадження № 01.01–13/126 від 30.09.2019 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі представлені в дисертації наукові результати одержані автором самостійно. У працях, опублікованих у співавторстві, особистий внесок здобувача полягає в тому, що: у статті [1] зроблено аналіз рекреаційних ресурсів Запорізької області; у статті [2] розкрито значення і перспективність використання екологічного туризму у формуванні здорового способу життя студентської молоді; у статті [8] розкрито проблему формування індивідуальних стратегій здоров'язбереження майбутніх бакалаврів на засадах міждисциплінарної інтеграції; у статті [9] подано визначення авторських понять дослідження; у статті [18] визначено мету, завдання і перспективу розв'язання проблеми формування індивідуальних стратегій здоров'язбереження майбутніх фахівців туристської галузі.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дисертації були представлені та обговорені на науково-практичних конференціях різного рівня, серед яких: *міжнародні* – «Актуальні проблеми і перспективи розвитку фізичного виховання, спорту і туристсько-краєзнавчої роботи в закладах освіти» (Переяслав-Хмельницький, 2013–2019), «Стратегічні імперативи розвитку туризму та економіки в умовах глобалізації» (Запоріжжя, 2017), «Досвід і проблеми організації соціальної та життєвої практики учнів і студентів на засадах компетентнісного підходу до освіти» (Запоріжжя, 2019), «Педагогіка і психологія сьогодення: теорія та практика» (Одеса, 2019), *всеукраїнські* – «Педагогіка вищої школи: досвід і тенденції розвитку» (Запоріжжя, 2016), «Перспективні напрями становлення та розвитку сучасної школи: погляди майбутніх педагогів» (Умань, 2017), «Молода наука» (Запоріжжя, 2013–2019).

Матеріали дисертаційного дослідження заслуховувалися і отримали схвальні

відгуки на засіданнях кафедри туризму Запорізького національного університету (2013–2019 рр.).

Публікації. Результати дослідження висвітлено у 18 наукових публікаціях автора (13 – одноосібні), з яких 9 відображають основні наукові результати дисертації (зокрема, 3 публікації у вітчизняних наукових виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз), 9 – апробаційного характеру.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (270 найменувань, з них 12 – іноземною мовою), додатків (9 на 152 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 353 сторінки друкованого тексту, основний зміст викладено на 168 сторінках. Роботу ілюстровано 29 таблицями та 6 рисунками.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, вказано зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет; висвітлено наукову новизну, практичне значення одержаних результатів; розкрито особистий внесок в опублікованих у співавторстві працях; подано відомості про впровадження, апробацію та опублікування результатів дисертації; вказано структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі** – «Теоретичні основи формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму» – здійснено аналіз проблеми дослідження; уточнено понятійно-термінологічне поле дослідження; проведено аналіз закордонного та вітчизняного досвіду підготовки майбутніх викладачів фізичного виховання; подано результати пошукового експерименту.

У міжнародних деклараціях з туризму (Гаазькій, Манільській, Осакській, Сеульській, Квебекській) занотовано, що екологічний туризм має важливе значення в житті людей, безпосередньо впливає на соціальну, культурну, освітню сфери. Поняття *«екологічний туризм»* розглядається як *всі форми туризму, при яких головною мотивацією туристів є спостереження і спілкування з природою і які сприяють збереженню довкілля і культурної спадщини, чинячи на них мінімальний вплив* (Г. Цебаллос-Ласкурейном та ін.).

Аналіз сучасного стану підготовки майбутніх викладачів фізичного виховання (далі – МВФВ) з екологічного туризму в закладах вищої освіти довів, що спеціалізації «екологічний та спортивний туризм» до 2013 р. в Україні не існувало. У закладах вищої освіти, як правило, готують фахівців зі спортивного туризму, зорієнтованих переважно на спортивно-масову роботу туристичної спрямованості. Проте в межах цієї підготовки недостатньо уваги приділяється формуванню фахової компетентності МВФВ у сфері саме екологічного туризму як одного з ефективних засобів оздоровлення населення.

Проведення аналізу сутності екологічного туризму, його структури, форм проведення туристських заходів дало змогу дійти висновку, що фахова підготовка викладача фізичного виховання, компетентного у сфері екологічного туризму, є

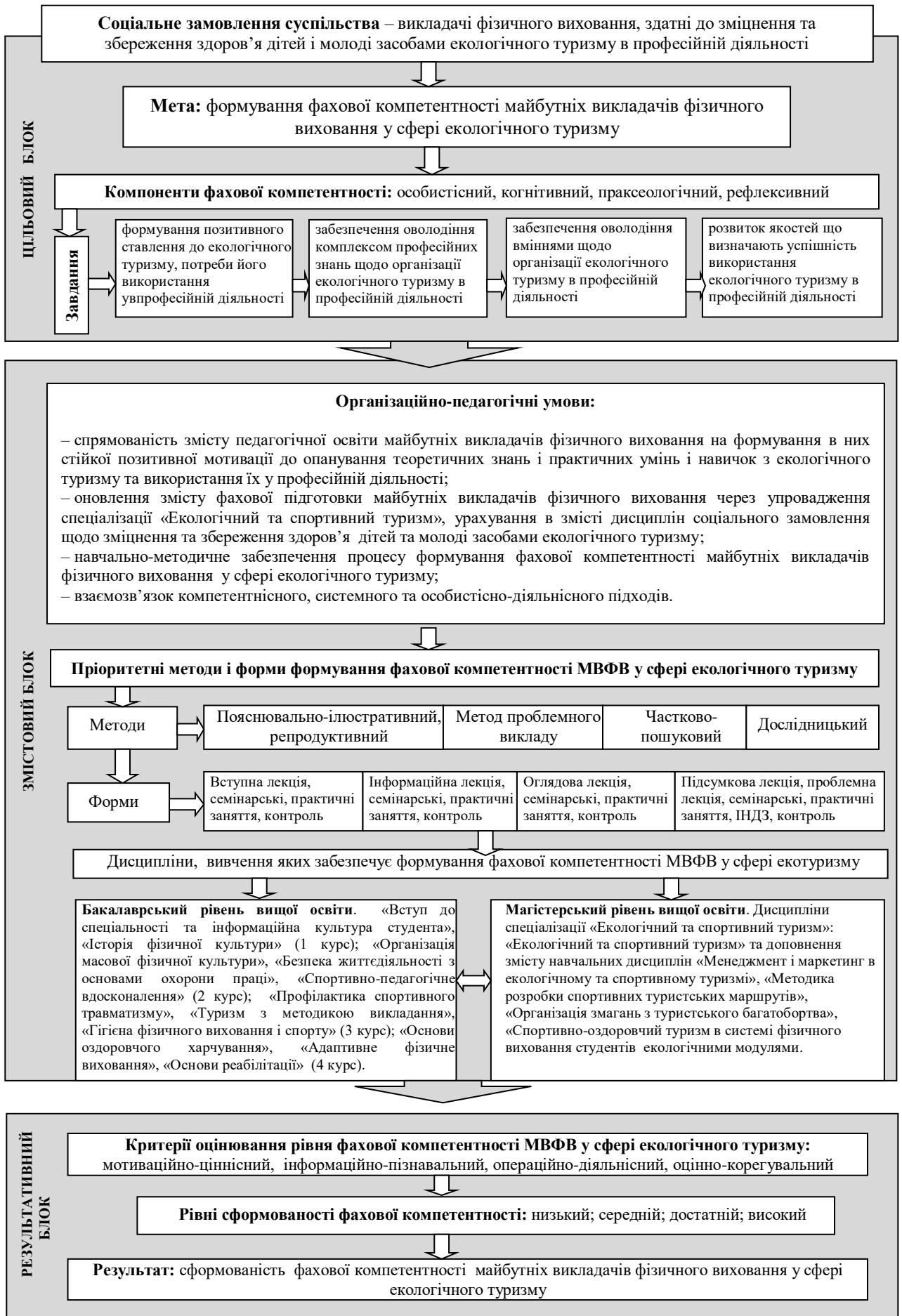
багатофункціональною. Принциповою специфічною ознакою цієї підготовки є потреба впровадження інтегрованого підходу до формування її змісту, відбору методів і форм, оскільки вона інтегрує фахові знання, уміння та навички, притаманні й викладачу фізичного виховання (дидактичні, академічні, перцептивні, мовні, організаторські, авторитарні, комунікативні тощо), і тренеру-викладачу екологічного туризму (організація навчально-тренувального процесу з екологічного туризму). Отже, пріоритетною метою формування фахової компетентності МВФВ у сфері екологічного туризму є їхня підготовка як викладачів фізичного виховання і тренерів-викладачів екологічного туризму.

Визначено, що враховуючи значний попит на фахівців цієї галузі, фахова підготовка МВФВ, компетентних у сфері екологічного туризму, має здійснюватися на факультетах фізичного виховання за спеціалізацію «Екологічний та спортивний туризм», адже саме ця спеціалізація враховує особливості цієї підготовки.

На етапі пошукового експерименту було підтверджено актуальність порушеної проблеми і з'ясовано стан сформованості фахової компетентності МВФВ у сфері екологічного туризму. З'ясовано, що до використання екологічного туризму в професійній діяльності готові 7,32 % (18 особи) вчителів фізичної культури закладів середньої освіти. Серед опитаних викладачів закладів вищої освіти 90,74 % (147 особи) вважають за доцільне здійснювати у ЗВО цілеспрямовану підготовку МВФВ з екологічного туризму. Із 490 майбутніх викладачів фізичного виховання і спорту володіють знаннями про зміст роботи викладача фізичного виховання з використанням засобів екологічного туризму – 11,22 % (55 осіб) респондентів; частково володіють – 50,61 % (248 осіб); не володіють знаннями – 24,69 % (121 особа); важко було відповісти – 13,48 % (66 осіб) студентів. Визначено, що головною перешкодою щодо використання екологічного туризму в професійній діяльності майбутні викладачі фізичного виховання називають недостатню мотивацію, низький рівень знань, практичних умінь і навичок.

У другому розділі – «Концептуальна модель та організаційно-педагогічні умови формування фахової компетентності з екологічного туризму в майбутніх викладачів фізичного виховання» – схарактеризовано концептуальну модель формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму, визначено й обґрунтовано організаційно-педагогічні умови, що забезпечують ефективність цього процесу.

У роботі представлено концептуальну модель, яка передбачає цілісний неперервний процес формування фахової компетентності МВФВ у сфері екологічного туризму (рис. 1). Модель складається з таких блоків: цільового, що відображає соціальне замовлення суспільства, мету, завдання формування фахової компетентності МВФВ у сфері екологічного туризму та її компоненти; змістового, що містить принципи, організаційно-педагогічні умови формування фахової компетентності МВФВ у сфері екологічного туризму, форми й методи, що використовувались у цьому процесі; результативного, до складу

Рис. 1 Концептуальна модель формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму

якого увійшли критерії оцінювання та рівні сформованості фахової компоненти сформованості фахової компетентності МВФВ у сфері екологічного туризму.

Пріоритетними завданнями в ході дослідження було визначено: формування позитивного ставлення, інтересу до екологічного туризму; потреби у використанні екологічного туризму в професійній діяльності; прагнення до професійного розвитку та самовдосконалення; забезпечення оволодіння майбутніми викладачами комплексом належних фахових знань і вмінь щодо впровадження екологічного туризму в освітнє середовище; розвиток особистісних якостей (емпатії, креативності, рефлексії, самоорганізації), що забезпечують успішність використання засобів екологічного туризму в професійній діяльності. У формуванні фахової компетентності МВФВ у сфері екологічного туризму було виокремлено такі компоненти: *особистісний, когнітивний, праксеологічний, рефлексивний*. Особистісний компонент фахової компетентності передбачав розуміння студентами важливості соціального замовлення на викладача фізичного виховання і спорту, здатного до формування, зміцнення та збереження здоров'я дітей та молоді засобами екологічного туризму, а також мотивації до майбутньої професійної діяльності; когнітивний – засвоєння майбутніми викладачами певного обсягу знань і оволодіння вміннями щодо організації екологічного туризму; праксеологічний – спробу втілити теоретичні знання в практичній діяльності; рефлексивний – організацію екологічного туризму з урахуванням набутих теоретичних і практичних знань, самооцінювання результатів діяльності.

Специфіка формування фахової компетентності МВФВ у сфері екологічного туризму зумовила вибір організаційно-педагогічних умов.

Перша умова – спрямованість змісту педагогічної освіти майбутніх викладачів фізичного виховання на формування стійкої позитивної мотивації до опанування фахово значущих знань і вмінь з екологічного туризму та використання їх у професійній діяльності – реалізувалася шляхом впровадження інтеграційного підходу до реалізації змісту навчання на рівні бакалавра. Вибір комплексу дисциплін позитивно вплинув на формування фахової компетентності МВФВ у сфері екологічного туризму і забезпечив надійний фундамент для підвищення мотивації та реалізації знань, умінь та навичок фахівців у професійній діяльності. Це використано в інтеграції окремих модулів з екологічного туризму до навчальних програм таких дисциплін: «Вступ до спеціальності та інформаційна культура студента», «Історія фізичної культури» (1 курс); «Організація масової фізичної культури», «Безпека життєдіяльності з основами охорони праці», «Спортивно-педагогічне вдосконалення» (2 курс); «Профілактика спортивного травматизму», «Туризм з методикою викладання», «Гігієна фізичного виховання і спорту» (3 курс); «Основи оздоровчого харчування», «Адаптивне фізичне виховання», «Основи реабілітації» (4 курс). Пріоритетними спільними темами обраних дисциплін визначено: сучасний стан екологічного туризму в Україні і за кордоном, проблеми і перспективи розвитку екологічного туризму; соціально-економічні, організаційні, програмно-нормативні, психолого-педагогічні і науково-методичні основи розвитку екологічного туризму; типологія, історія, географія і краєзнавство туризму; техніка і тактика

екологічного туризму тощо. Модулі з екологічного туризму передбачали проведення лекційних (вступні, оглядові, проблемні лекції), семінарських (семінари-бесіди, семінар-пресконференція, семінар-круглий стіл), практичних занять з використанням інтерактивних, ігрових, рефлексивних методів (вирішення ситуаційних завдань, кросвордів, ребусів, виконання дидактичних тестів, опитувальників тощо), мотиваційних тренінгів, спрямованих на моделювання майбутньої професійної діяльності, усвідомлення ціннісного ставлення до неї. Головною метою реалізації змісту навчання, відповідно до першої умови, є формування в студентів позитивної мотивації до педагогічної діяльності.

Друга умова – удосконалення змісту фахової підготовки майбутніх викладачів фізичного виховання шляхом упровадження в магістратурі спеціалізації «Екологічний та спортивний туризм». У змісті дисциплін ураховано соціальне замовлення щодо зміцнення та збереження здоров'я дітей та молоді засобами екологічного туризму, що сприяє розширенню наукових уявлень студентів про особливості змісту виробничих функцій цього виду туризму, завдань професійної діяльності та професійної компетентності МВФВ. Зміст фахової підготовки за освітнім рівнем «магістр» спрямований на формування професійної компетентності майбутніх викладачів ЗВО. У зв'язку з цим, діапазон дисциплін спеціалізації «Екологічний та спортивний туризм» розширюється за рахунок таких дисципліни, як-от: «Екологічний та спортивний туризм» та доповнення змісту навчальних дисциплін «Менеджмент і маркетинг в екологічному та спортивному туризмі», «Методика розробки спортивних туристських маршрутів», «Організація змагань з туристського багатоборства», «Спортивно-оздоровчий туризм в системі фізичного виховання студентів» екологічними модулями. Специфіка діяльності на цьому етапі підготовки полягає в організації навчально-практичної та дослідницької діяльності студентів, у яких реалізується пізнавальна потреба студентів. Значну увагу приділено зв'язкам між дисциплінами, спрямованими на вивчення особливостей екологічного туризму та дисциплінами циклу професійної підготовки.

Під час впровадження другої організаційно-педагогічної умови забезпечувалась інформаційна насиченість усіх видів занять (лекції з розглядом професійних ситуацій, лекції-інформації, лекції-візуалізації, дуальні лекції, аудіозаняття, майстер-класи). Використовувалися традиційні та інноваційні методи (наочні, словесні, практичні, пошукові, дослідницькі, проблемного викладання, метод проєктів, навчальний діалог, мозковий штурм, моделювання ситуацій тощо). Розроблено наскрізну програму практичної підготовки студентів, основні положення якої було реалізовано в процесі: табірною збору з екологічного туризму (I курс) – формування установки та мотивації до участі в туристичній діяльності, активізації інтересу до участі в ній, актуалізацію первинних знань студентів щодо сутності екологічного туризму, особливостей організації туристських заходів; виробничих педагогічних практик (II–III курси) – поглиблення професійних знань, формування професійних умінь щодо проведення різних форм екологічного туризму (екскурсії, походи вихідного дня, змагання з туристського багатоборства), гурткова робота з екологічного туризму

тощо), розвиток організаційних та комунікативних якостей; виробничої педагогічної практики за профілем майбутньої професійної діяльності (IV курс) – формування професійних умінь з організації і проведення екологічних туристських походів та зльотів, туристської анімації, прокладання та опис туристських маршрутів; виробничої асистентської та педагогічної практик (1 курс магістратури) – поглиблення знань під час вивчення дисциплін спеціалізації «Екологічний та спортивний туризм» безпосередньо в ЗВО, а також формування практичних умінь і навичок за спеціальністю. Ефективною формою організації навчального процесу також є дослідницька діяльність студентів, яка сприяє виробленню нестандартного підходу до використання екологічного туризму у професійній діяльності.

Третя умова – навчально-методичне забезпечення формування фахової компетентності МВФВ у сфері екологічного туризму. Передбачалось підвищення рівня знань у сфері екологічного туризму. З цією метою перед початком експерименту було прочитано спецкурс «Формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму» (26 годин); проведено навчально-методичний семінар (12 годин), завданням якого було оволодіння викладачами комп'ютерними та інформаційними технологіями у сфері екологічного туризму. Для швидкого доступу до необхідних матеріалів за допомогою системи електронного забезпечення навчання Moodle створено базу даних авторських науково-методичних матеріалів для вивчення фахових дисциплін. З метою поглиблення фахових знань підготовлено електронні версії навчально-методичних посібників: «Історія розвитку екологічного туризму», «Нестандартне обладнання у фізичній культурі і екологічному туризмі», «Екологічний туризм».

Четверта умова – використання взаємозв'язку компетентнісного, системного та особистісно діяльнісного підходів у процесі вивчення фахових дисциплін. Взаємозв'язок забезпечувався інтеграцією підходів у формуванні фахової компетентності МВФВ у сфері екологічного туризму. Ключовим у цьому комплексі є компетентнісний підхід, реалізація якого відбувалась у процесі вивчення студентами модулів дисциплін професійного циклу. Системний підхід забезпечував послідовність у формуванні фахової компетентності майбутніх викладачів (професійна підготовка від розв'язання простих проблем до більш складних, від вивчення теоретичних питань до їхньої апробації в практичній діяльності, особливо під час проходження виробничої практики, участі в гуртковій роботі тощо). Виявлено, що комплекс цих підходів позитивно впливає на ефективність формування фахової компетентності МВФВ у сфері екологічного туризму.

Отже, упровадження побудованої концептуальної моделі, реалізація визначених організаційно-педагогічних умов у системі вищої освіти забезпечать ефективне формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму.

У третьому розділі – «Експериментальна перевірка ефективності концептуальної моделі формування фахової компетентності майбутніх викладачів

фізичного виховання у сфері екологічного туризму» – розкрито загальні питання організації педагогічного експерименту; подано його хід та аналіз одержаних результатів.

Експериментальна робота здійснювалась упродовж 2013–2019 рр. на базі 6 університетів за участю 643 студентів усіх рівнів вищої освіти спеціальності «Фізичне виховання і спорт», 162 викладачів ЗВО, які здійснювали цю підготовку, 246 учителів фізичної культури ЗСО.

Дослідження проводилося за декількома етапами. На теоретико-діагностичному етапі здійснено аналіз наукової літератури з проблеми дослідження, сформовано понятійно-категоріальний апарат, обґрунтовано програму й методика дослідження, вивчено вітчизняний і закордонний досвід, розроблено концептуальну модель формування фахової компетентності МВФВ у сфері екологічного туризму. Результати цього етапу підтвердили актуальність і доцільність обраної проблеми, стали основою для якісних змін, оновлення й вдосконалення змісту, методів, форм навчання; визначення організаційно-педагогічних умов. З метою перевірки сформованості компонентів фахової компетентності МВФВ у сфері екологічного туризму здійснено відбір і модифікацію таких методик: а) методика діагностики навчальної мотивації студентів (Т. Ільїна); методика діагностики ціннісних орієнтацій у кар'єрі (за Е. Шейн, переклад і адаптація В. Чікер, В. Винокурової) – *особистісний компонент*; б) тест з визначення рівня сформованості когнітивного компонента фахової компетентності МВФВ у сфері екологічного туризму (авторська розробка) – *когнітивний компонент*; в) тест з визначення рівня сформованості праксеологічного компонента фахової компетентності МВФВ у сфері екологічного туризму (авторська розробка); рівень фізичної підготовленості за державними тестами – *праксеологічний*; г) тест «Оцінка рівня творчого потенціалу особистості» (за методикою В. Андрєєва) – *рефлексивний компонент*.

В експерименті брало участь 153 студенти, з них 44 студенти Запорізького національного університету спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» спеціалізації «Екологічний та спортивний туризм» склали експериментальну групу; 38 студентів ЗНУ спеціалізації «Український рукопаш Спас» склали першу контрольну групу; 71 студент Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди спеціальності 014 «Середня освіта (фізична культура)» спеціалізації «Методика туристичної роботи» склали другу контрольну групу.

Узагальнені результати *констатувального етапу експерименту* засвідчили, що доміантним рівнем фахової компетентності МВФВ контрольних і експериментальної груп є низький та середній (табл. 1). Це, зі свого боку, негативно впливає на формування фахової компетентності МВФВ у сфері екологічного туризму.

Формувальний етап педагогічного експерименту мав на меті перевірити ефективність розробленої концептуальної моделі формування фахової компетентності МВФВ у сфері екологічного туризму. Студенти контрольних груп навчалися за своїми спеціалізаціями, в експериментальній – за спеціалізацією

«Екологічний та спортивний туризм».

На узагальнювальному етапі педагогічного експерименту за результатами здійсненої вторинної діагностики рівня сформованості фахової компетентності МВФВ у сфері екологічного туризму отримано результати, що свідчать про значну позитивну динаміку за всіма критеріями (табл. 1). Оцінювання якісних змін здійснювалося за допомогою критерію кутового перетворення (ϕ^*) Фішера.

Таблиця 1

Динаміка розподілу студентів за рівнями комплексного показника сформованості фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму за результатом педагогічного експерименту

Рівні	Група														
	експериментальна					контрольна № 1					контрольна № 2				
	ПЕ		ЗЕ		Динаміка, %	ПЕ		ЗЕ		Динаміка, %	ПЕ		ЗЕ		Динаміка, %
	абс. од.	у %	абс. од.	у %		абс. од.	у %	абс. од.	у %		абс. од.	у %	абс. од.	у %	
Низький	6	14%	0	0%	-14%	5	13%	0	0%	-13%	4	6%	0	0%	-6%
Середній	34	77%	0	0%	-77%	32	84%	8	21%	-63%	65	92%	10	14%	-77%
Достатній	4	9%	5	11%	+2%	1	3%	28	74%	+71%	2	3%	55	77%	+74%
Високий	0	0%	39	89%	+89%	0	0%	2	5%	+5%	0	0%	6	8%	+8%
Разом	44	100	44	100		38	100	38	100		71	100	71	100	

Примітки: ПЕ – початок експерименту, ЗЕ – завершення експерименту

Аналіз результатів дослідження показав позитивні зміни в КГ і ЕГ, але в ЕГ вони відбулися більш інтенсивно. Так, на закінчення експерименту в ЕГ на високому рівні збільшилася кількість майбутніх викладачів на 89 %, на достатньому – на 2 %, а на середньому і низькому рівнях їхня кількість зменшилася відповідно на 77 % і 14 %. У контрольних групах також спостерігались позитивні зміни, але на високому рівні вони були не суттєві.

Оцінювання достовірності відмінностей якісного росту рівня сформованості фахової компетентності МВФВ у сфері екологічного туризму наприкінці дослідження між показниками експериментальної і контрольних груп дозволила дійти висновку про підтвердження гіпотези H_1 – відмінності між групами істотні (емпіричне значення показника ϕ^* кутового перетворення Фішера належить до зони значущості: $\phi^*_{ЕГ-КГ1} = 8,98$; $\phi^*_{ЕГ-КГ2} = 9,70$). Проте між показниками контрольних груп істотних відмінностей не спостерігалось (підтверджується гіпотеза H_0 – емпіричне значення показника ϕ^* кутового перетворення Фішера належить до зони не значущості: $\phi^*_{КГ1-КГ2} = 0,63$). Показники сформованості фахової компетентності МВФВ у сфері екологічного туризму експериментальної і

контрольних груп відрізняються статистично значуще, та існує тісний зв'язок між реалізацією авторської моделі на формувальному етапі експерименту і підвищенням рівня комплексного показника сформованості фахової компетентності МВФВ у сфері екологічного туризму, що засвідчує її ефективність.

ВИСНОВКИ

Проведене теоретичне й експериментальне дослідження дало змогу сформулювати загальні **висновки**:

1. Аналіз сучасного стану формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму підтвердив актуальність і доцільність обраної проблеми дослідження, її недостатню теоретичну розробленість у педагогічній теорії та практиці. Це пов'язано тим, що спеціалізація «Екологічний та спортивний туризм» відсутня в навчальних планах підготовки МВФВ в закладах вищої освіти України. Доведено, що фахова підготовка МВФВ, здатних на високому рівні використовувати екологічний туризм у професійній діяльності, є однією з важливих умов підвищення інтересу дітей та молоді до занять фізичною культурою, туризмом і спортом, забезпечення необхідної рухової активності, розвитку, збереження та зміцнення їхнього здоров'я. *Екологічний туризм* визначено як усі форми туризму, що мотивують туристів до спостереження і спілкування з природою, сприяють збереженню довкілля і культурної спадщини, чинячи на них мінімальний вплив. *Фахову компетентність викладача фізичного виховання у сфері екологічного туризму* розглядаємо як інтегративну характеристику особистості, що містить сукупність мотивів та інтересів, теоретичні знання, практичні вміння й навички, фахово важливі якості (фізична підготовленість, креативність і емпатія, комунікативні та організаторські здібності).

2. Виявлено, що формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму набуває ефективності завдяки реалізації таких організаційно-педагогічних умов: спрямованість змісту педагогічної освіти МВФВ на формування стійкої позитивної мотивації до опанування фахово значущих знань і вмінь з екологічного туризму та використання їх у професійній діяльності; оновлення змісту фахової підготовки МВФВ через упровадження спеціалізації «Екологічний та спортивний туризм», урахування у змісті дисциплін соціального замовлення щодо зміцнення та збереження здоров'я дітей та молоді засобами екологічного туризму; наявність навчально-методичного забезпечення процесу формування фахової компетентності МВФВ у сфері екологічного туризму; взаємозв'язок компетентнісного, системного та особистісно-діяльнісного підходів. Розроблено концептуальну модель формування фахової компетентності МВФВ у сфері екологічного туризму з блоками: цільовий (соціальне замовлення, мета, компоненти); змістовий блок (пріоритетні методи і форми навчання, фахові компоненти, навчальні дисципліни, організаційно-педагогічні умови); результативний блок (критерії, рівні, результат).

3. Результатом фахової підготовки МВФВ є сформованість фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму. Застосування математичних методів опрацювання експериментальних даних дало змогу стверджувати про ефективність розроблених та реалізованих формувальних заходів. Оцінювання достовірності різниці якісного підвищення рівня сформованості фахової компетентності МВФВ у сфері екологічного туризму до початку і наприкінці дослідження між показниками експериментальної і контрольних груп дозволило дійти висновку про підтвердження гіпотези H_1 – відмінності між групами істотні (емпіричне значення показника φ^* кутового перетворення Фішера належить до зони значущості: $\varphi^*_{EG-KT1} = 8,98$; $\varphi^*_{EG-KT2} = 9,70$). Це свідчить про ефективність розроблених і впроваджених формувальних заходів.

4. Забезпечено навчально-методичний супровід формування фахової компетентності МВФВ у сфері екологічного туризму, що охоплює: авторські навчально-методичні комплекси дисциплін спеціалізації «Екологічний та спортивний туризм» та їхній електронний контент; навчально-методичний посібник та методичні рекомендації; програми наскрізної практичної підготовки; тестові завдання; програму роботи туристського студентського гуртка Запорізького національного університету.

Отже, розв'язання завдань дослідження надало змогу досягти його мети – наукового обґрунтування сукупності організаційно-педагогічних умов і концептуальної моделі, що забезпечують ефективність формування фахової компетентності МВФВ у сфері екологічного туризму.

Водночас проведене дослідження не вичерпує всіх напрямів вивчення означеної проблеми. Подальшого оновлення потребують підходи до змістового наповнення фахового блоку дисциплін відповідно до змін в обсязі їхнього вивчення, передбачених корекцією державних стандартів згідно з вимогами нового Закону України «Про вищу освіту» та запровадження нових інформаційних технологій у професійну підготовку майбутніх викладачів фізичного виховання.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Попков О., Конох А. Сучасний стан та перспективи розвитку екологічного туризму в Запорізькій області. *Туризм і краєзнавство*: зб. наук. праць [Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»]. Переяслав-Хмельницький: ФОП Лукашевич О. М., 2013. Вип. 21. С. 341–345.

2. Конох О., Конох А. Екологічний туризм у формуванні здорового способу життя. *Фізичне виховання, спорт і туристсько-краєзнавча робота в закладах освіти*: зб. наук. праць [Додаток до Гуманітарного вісника ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»]. Переяслав-Хмельницький: ФОП Лукашевич О. М., 2015. С. 425–430.

3. Конох А. Роль екологічного туризму в суспільстві та особливості професійної підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах. *Фізичне виховання, спорт і туристсько-краєзнавча робота в закладах освіти*: зб. наук. праць [Додаток до Гуманітарного вісника ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»]. Переяслав-Хмельницький: ФОП Домбровська Я. М., 2016. С. 360–364.

4. Конох А. А. Особливості професійної підготовки майбутніх фахівців екологічного туризму у вищих навчальних закладах. *Педагогічні науки*: зб. наук. праць [Херсонський державний університет]. Херсон: ХДУ, 2016. Вип. LXXI, т. 2. С. 94–97.

5. Конох А. А. Оптимізація освітнього процесу підготовки майбутніх фахівців екологічного туризму в класичному університеті. *Педагогічні науки*. зб. наук. праць [Херсонський державний університет. Херсон: ХДУ, 2017. Вип. LXXV, т. 3. С. 51–54.

6. Конох А. А. Формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму: теоретичний аспект проблеми. *Молодий вчений*: наук. журн. 2018. № 4.2 (56.2). С. 126–130.

7. Конох А. А. Екологічний туризм. навч. посіб. Запоріжжя: СТАТУС, 2019. 128 с.

8. Конох А. П., Маковецька Н. В., Конох А. А. Формування індивідуальних стратегій здоров'язбереження майбутніх бакалаврів туристської галузі на засадах міждисциплінарної інтеграції. *Молодий вчений*: наук. журн. 2019. № 4.1 (68.1). С. 115–119.

9. Маковецька Н.В., Конох А. А. Формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання і спорту у сфері екологічного туризму: понятійно-термінологічне поле дослідження. *Інноваційна педагогіка*: наук. журн. Одеса, 2019. Вип. 10, т. 2. С. 130–133.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

10. Конох А. А. Підготовка майбутніх фахівців екологічного туризму з використанням професійно зорієнтованих інноваційних технологій. *Педагогіка вищої школи: досвід і тенденції розвитку*: тези допов. Другої всеукр. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 17–18 берез. 2016 р.). Запоріжжя: ЗНУ, 2016. С. 50–52.

11. Конох А. А. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичного виховання зі спеціалізацією екологічного туризму у вищих навчальних закладах. *Inovativny výskum v oblasti vzdelávania a sociálnej práce: Zbornik prispevkov z medzinarodnej vedeckej konferencie* (Sladkovicovo, 10–11.03.2017). Sladkovicovo, Slovenska republika, 2017. S. 129–131.

12. Конох А. А. Специфіка професійної підготовки фахівців екологічного туризму в педагогічному університеті. *Стратегічні імперативи розвитку туризму та економіки в умовах глобалізації*: матеріали наук.-практ. конф., присвяченої 10-річчю факультету міжнародного туризму та управління персоналом Запорізького національного технічного університету (Запоріжжя, 30–31 берез. 2017 р.). Запоріжжя: Просвіта, 2017. С. 178–181.

13. Конох А. А. Методичні рекомендації підготовки майбутніх викладачів фізичного виховання з екологічного туризму. Запоріжжя: ЗНУ, 2018. 68 с.

14. Конох А. А. Новітні технології підготовки майбутніх учителів фізичної культури з спеціалізацією екологічного туризму. *Humanitarian approaches to the Periodic Law. Science and society: Proceedings of the 5th International conference* (Hamilton, 15.07.2018). Hamilton, 2018. P. 693–705.

15. Конох А. А. Оптимизация функциональной подготовленности студентов, занимающихся активным туризмом во время летнего сбора. *Основи спортивного туризму в рекреаційній діяльності*: зб. наук. праць. Харків: ХДАФК, 2018. Вип. 3. С. 54–59.

16. Конох А. А. Фахова підготовка майбутніх учителів фізичної культури із спеціалізацією екологічного туризму в вищих навчальних закладах. *Педагогіка і психологія сьогодення: теорія та практика*: зб. наук. робіт учасників міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 18–19 січня 2019 р.). Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», 2019. Ч. 2. С. 28–30.

17. Конох А. А. Формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичної культури із спеціалізацією екологічного туризму в класичному університеті. *Ключові питання наукових досліджень у сфері педагогіки та психології у XXI ст.*: зб. наук. робіт учасників міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 25–26 січня 2019 р.). Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2019. Ч. 2. С. 101–103.

18. Маковецька Н. В., Конох А. А. Методологічні засади формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання і спорту у сфері екологічного туризму. *The Third International scientific congress of scientists of Europe: Proceedings of the III International Scientific Forum of Scientists «East–West»* (Vienna, 11.01.2019). Vienna, 2019. P. 685–690.

АНОТАЦІЇ

Конох А. А. Формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». – Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія МОН України, Хмельницький, 2020.

У дисертації проаналізовано сучасний стан підготовки майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму, який підтвердив актуальність і доцільність обраної проблеми, її недостатню теоретичну розробленість у педагогічній теорії та практиці. Визначено й охарактеризовано структурні компоненти формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму. Розроблено концептуальну модель формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму, визначено й обґрунтовано організаційно-педагогічні умови, що забезпечують ефективність цього процесу, як-от: спрямованість змісту

педагогічної освіти майбутніх викладачів фізичного виховання на формування в них стійкої позитивної мотивації до опанування знань і вмінь з екологічного туризму та використання їх у професійній діяльності; оновлення змісту фахової підготовки майбутніх викладачів фізичного виховання через упровадження спеціалізації «Екологічний та спортивний туризм», урахування в змісті дисциплін соціального замовлення щодо зміцнення та збереження здоров'я дітей та молоді засобами екологічного туризму в професійній діяльності.

Ключові слова: майбутній викладач фізичного виховання, сфера екологічного туризму, фахова компетентність, організаційно-педагогічні умови.

Конох А. А. Формирование профессиональной компетентности будущих преподавателей физического воспитания в сфере экологического туризма. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 «Теория и методика профессионального образования». – Хмельницкая гуманитарно-педагогическая академия МОН Украины, Хмельницкий, 2020.

В диссертации проанализировано современное состояние подготовки будущих преподавателей физического воспитания в сфере экологического туризма, которое подтвердило актуальность и целесообразность выбранной проблемы, ее недостаточную теоретическую разработанность в педагогической теории и практике. Определены и охарактеризованы структурные компоненты формирования профессиональной компетентности будущих преподавателей физического воспитания в сфере экологического туризма. Разработана концептуальная модель формирования профессиональной компетентности будущих преподавателей физического воспитания в сфере экологического туризма, определены и обоснованы организационно-педагогические условия, обеспечивающие эффективность этого процесса, а именно: направленность содержания педагогического образования будущих преподавателей физического воспитания на формирование у них устойчивой положительной мотивации к овладению знаниями и умениями по экологическому туризму и использования их в профессиональной деятельности; обновление содержания профессиональной подготовки будущих преподавателей физического воспитания путем внедрения специализации «Экологический и спортивный туризм», учет в содержании дисциплин социального заказа по укреплению и сохранению здоровья детей и молодежи средствами экологического туризма в профессиональной деятельности.

Ключевые слова: будущий преподаватель физического воспитания, сфера экологического туризма, профессиональная компетентность, организационно-педагогические условия.

Konokh A. A. Formation of Professional Competence of the Future Teachers of Physical Education in the Field of Ecological Tourism. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Thesis for obtaining a scientific degree of Candidate of Pedagogical Sciences, speciality 13.00.04 «Theory and Methods of Vocational Training». – Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy Ministry of Education and Science of Ukraine, Khmelnytskyi, 2020.

The dissertation is a theoretical and experimental study of the problem of formation of professional competence of the future teachers of physical education in ecological tourism.

The analysis of the current state of formation of professional competence of the future teachers of physical education in ecological tourism has confirmed the relevance and feasibility of the research problem, its insufficient theoretical development in pedagogical theory and practice. This is related to the fact that the specialization «Ecological and Sports Tourism» has not been included into the curricula of training of the future teachers of physical education in higher education institutions in Ukraine. It has been proved that professional training of the future teachers of physical education, who are able to use ecotourism at a high level in their professional activity, is one of the important condition for increasing interest of children and youth in physical education, tourism and sports, providing the necessary physical activity, development, preservation and strengthening their health.

Conducting the analysis of the nature of eco-tourism, its structure, forms of tourist activities conducting, has made it possible to conclude that the professional training of a teacher of physical education, who is competent in the field of eco-tourism, is multifunctional. The main specific feature of this training is the need to introduce an integrated approach to the formation of its content, selection of methods and forms, as it integrates the professional knowledge, skills which are characteristic both to the teacher of physical education (didactic, academic, perceptive, organizational, etc.), and to the trainer-teacher of eco-tourism (organization of educational-training process on eco-tourism).

It is determined that the priority purpose of forming the professional competence of the future teachers of physical education in eco-tourism is their training as teachers of physical education and coach-teachers of eco-tourism. The professional competence of the teacher of physical education in eco-tourism is considered as an integrative characteristic of the individual, which contains a set of motives and interests, theoretical knowledge, practical skills, professionally important qualities (physical fitness, creativity and empathy, communicative and organizational abilities).

The conceptual model has been developed that provides continuous process of formation of professional competence of the future teachers of physical education in ecological tourism. The model consists of the following blocks: the target one, reflecting the social order of the society, the purpose, the task of forming the professional competence of the future teachers of physical education in eco-tourism and its components; the substantive one which includes principles, organizational and pedagogical conditions for the formation of professional competence of the future

teachers of physical education in ecological tourism, forms and methods which are used in this process; the resultant one, which includes the evaluation criteria and the level of professional competence of the future teachers of physical education in ecotourism.

The scientific novelty of the results obtained is that: for the first time the set of organizational and pedagogical conditions ensuring the successful formation of professional competence of the future teachers of physical education in ecological tourism has been determined and substantiated: the orientation of the content of pedagogical education of the future teachers mastering professionally significant knowledge and skills in ecological tourism and using them in professional activity; updating the content of professional training of the future teachers of physical education by introducing the specialization «Ecological and Sports Tourism», taking into consideration the content of disciplines of the social demand for promoting and preserving the health of children and young people by means of ecological tourism; educational and methodological support of the process of formation of professional competence of the future teachers of physical education in ecological tourism; the interconnection of competency, systemic and personal-activity approaches; the conceptual model of formation of professional competence of the future teachers of physical education in ecological tourism with the following blocks is developed: target (social demand, purpose, components); substantive (priority methods and forms of teaching, components, disciplines, organizational and pedagogical conditions); productive (criteria, levels, result); the content of the basic concepts of the study «Professional Competence of Teachers of Physical Education», «Ecological Tourism», «Sphere of Ecological Tourism» are specified; the process of preparation of the future teachers of physical education for the use of ecological tourism is improved on the basis of: introduction of modules on ecological tourism with the use of binary and problematic lectures, a variety of seminars (talks, press conferences, round tables), solving of situational problems, conducting role-playing games, performing practical tasks *exploratory in nature*; adjusting of *cross-cutting programs* programs of practical training of students; organization of *extra-curricular activities*; further development of the problem of formation of professional competence of the future teachers of physical education in the field of eco-tourism as a component of their professional competence.

Key words: future teacher of physical education, sphere of ecological tourism, professional competence, organizational and pedagogical conditions.

Підписано до друку 24.01.2020 р. Формат 60x84/16.
Друк офсетний. Кегль Times New Roman. Ум. друк. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Замовлення № 81.

Видавець ПП Заколотний М. І.
м. Хмельницький, вул. Соборна, 55
тел.: (0382)777-717
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 3770 від 28.01.2010 р.